

SIVILOMBUDSMANNEN

Telemark fengsel, Skien avdeling
Postboks 694
4305 SANDNES

Vår referanse
2015/1173

Deres referanse

Vår saksbehandler
Johannes Flisnes Nilsen

Dato
15.08.2016

Svar på oppfølgingsbrev fra Skien fengsel om Sivilombudsmannens rapport

Det vises til orientering fra Telemark fengsel, Skien avdeling 9. februar 2016 om oppfølging av Sivilombudsmannens besøksrapport.

Sivilombudsmannens forebyggingsenhet har gjennomgått fengselets brev om oppfølging av rapport etter besøket til Telemark fengsel, Skien avdeling 2.- 4. juni 2015.

1. Generelt om oppfølgingen av anbefalingene

Svarbrevet viser at fengselet har arbeidet grundig med oppfølging av Sivilombudsmannens anbefalinger. Ombudsmannen ser positivt på at gjennomgangen er foretatt etter innspill fra ansatte fra ulike avdelinger og at fengselshelsetjenesten har bidratt med sine faglige råd på sentrale områder. Involveringen av fengselsregionen og Kriminalomsorgsdirektoratet i oppfølgingsarbeidet er også viktig for å sikre gjennomføring på områder som berører bemanning og økonomi.

Sivilombudsmannens gjennomgang tyder på at en rekke av rapportens anbefalinger er gjennomført, eller underveis i gjennomføring. Sivilombudsmannen ser samtidig grunn til å knytte merknader til enkelte av anbefalingene og på noen områder bes det om supplerende informasjon. Det tas i det følgende utgangspunkt i overskriftene fra besøksrapporten.

2. Fengselets håndtering av tvangstiltak

2.1 Prosedyrer for bruk av tvangsmidler

Det er særlig positivt at fengselet har arbeidet grundig med prosedyrer for bruk av sikkerhetscelle og sikkerhetsseng. Sivilombudsmannen har merket seg at fengslet gjennom presiseringer i lokale instruksjoner vil sikre at vedtak om bruk av sikkerhetscelle og sikkerhetsseng alltid fattes, at det fremgår av vedtakene hvilke andre og mindre inngripende tiltak som er vurdert og hvorfor innsettelse har vært strengt nødvendig.

Tilsvarende er det gjennom presiseringer i internt instruksverk innført tydelige krav om loggføring av innsattes tilstand, tidspunkt for gjennomførte tilsyn av ansatte og helsepersonell, innhold i samtaler med innsatte og vurderinger om fortsatt opphold, tilsynsfrekvens, dusj, opphold i friluft, tilbud og inntak av mat og drikke. Det er også innført rutiner for å påse at det opprettes en elektronisk tilsynslogg for å sikre korrekt og fullstendig

dokumentasjon i ettertid. Det er også positivt at fengselet har laget en klar rutine for hvem som har ansvar for at nødvendig dokumentasjon foreligger og hvilke typer dokumenter som skal lagres i kriminalomsorgens elektroniske arkiv og saksbehandlersystem.

For å få bekreftet at de skriftlige rutinene har ført til varig praksisendring, bes det om å få tilsendt dokumentasjon av de tre siste vedtakene etter straffegjennomføringsloven § 38, med kopi av tilhørende protokoller og tilsynslogger.

Videre har Sivilombudsmannen merket seg at fengselet har kjøpt inn en ny sikkerhetsseng som tilfredsstillende Kriminalomsorgsdirektoratets krav. Oppfølgingsbrevet forstås videre slik at selvmordsforebyggende klær ikke vil benyttes for alle som innsettes i sikkerhetscelle, men at innsatte normalt tilbys vanlige klær som er tilgjengelig på sikkerhetsavdelingen.

2.2 Nærmere om rutinemessig kroppsvisitasjon ved innsettelse i sikkerhetscelle

Fengselet har vist til at korrekt bruk av sikkerhetscelle tilsier at det samtidig alltid vil være så høy risiko for selvskade eller skade overfor andre/eiendom at full visitering er påkrevet. På dette punktet fastholder ombudsmannen at det alltid bør foretas en konkret vurdering av behovet for kroppsvisitasjon. Som pekt på i besøksrapporten kan kroppsvisitasjon være begrunnet når innsettelse skjer på bakgrunn av fare for alvorlig skade på person eller for selvmord. Innsettelse på sikkerhetscelle etter § 38 kan imidlertid også skje blant annet for «å hindre betydelig skade på eiendom». En ny gjennomgang av vedtak fattet av fengselet i perioden 2014 frem til besøkstidspunktet, viser at grovt skadeverk på cellen var angitt som grunnlaget for innsettelse i enkelte tilfeller. Slik ombudsmannen ser det, illustrerer dette hvorfor rutinemessig avkledning uten individuell og konkret vurdering er problematisk.

En praksis med rutinemessig avkledning synes også å være i strid med den europeiske torturforebyggingskomité (CPT) anbefalinger om visitasjon av innsatte:

«A strip search is a very invasive – and potentially degrading – measure. Therefore, resort to strip searches should be based on an individual risk assessment and subject to rigorous criteria and supervision. Every reasonable effort should be made to minimize embarrassment; detained persons who are searched should not normally be required to remove all their clothes at the same time, e.g. a person should be allowed to remove clothing above the waist and to get dressed before removing further clothing.»¹

Det samme følger av FNs nylig reviderte minimumsstandarder for behandling av innsatte, de såkalte «Mandela-reglene»:

«Intrusive searches, including strip and body cavity searches, should be undertaken only if absolutely necessary. Prison administrations shall be encouraged to develop and use appropriate alternatives to intrusive searches.»²

¹ CPTs besøk til Nederland 2011, [CPT/Inf/ (2012) 21] side 23, avsnitt 32.

² FNs standard minimumsregler for behandling av innsatte, «Nelson Mandela-reglene», vedtatt av FNs generalforsamling 17. desember 2015, regel 52 nr. 1.

Sivilombudsmannen bemerker at lovverket gir lite veiledning om krav til vurderinger ved visitasjon og hva som avgjør hvordan visitasjon gjennomføres i fengsel.³ Sivilombudsmannen har etter en rekke fengselsbesøk kritisert rutinemessig visitasjon ved full avkledning ved innsettelse i sikkerhetscelle.⁴ Enkelte fengsler har endret sin praksis på dette punktet,⁵ mens andre har fastholdt at innsettelse i sikkerhetscelle alltid krever at det gjennomføres full kroppsvisitasjon.⁶ En praksis med rutinemessig kroppsvisitasjon i fengsel, uten konkret vurdering, er problematisk i et menneskerettslig perspektiv. Særlig gjelder dette der visitasjonen innebærer at den innsatte må huke seg ned slik at underlivet med kroppsåpninger inspiseres visuelt.⁷

Spørsmålene om kroppsvisitasjon ved bruk av sikkerhetscelle vil bli fulgt opp videre i dialog med Justis- og beredskapsdepartementet.

2.3 Utelukkelse fra fellesskapet på grunn av ressursmangel

Videre har ombudsmannen merket seg fengselets betraktninger om vanskelighetene ved å hindre at innsatte som utelukkes fra fellesskapet blir sittende lenger isolert enn det opprinnelige vedtaket tilsier, på grunn av kapasiteten i fengselet. Sivilombudsmannen har flere ganger påpekt det problematiske ved at et fengsel har innsatte isolert eller med sterkt begrenset fellesskap utelukkende på grunn av begrensede ressurser eller kapasitet.⁸ Denne problemstillingen vil også bli fulgt opp i dialog med Justis- og beredskapsdepartementet.

3. Særlig høyt sikkerhetsnivå

Det er positivt at det er foretatt visse lettelser og tiltak for å kompensere for de strenge sikkerhetsrutinene på avdeling for særlig høyt sikkerhetsnivå (SHS). I et forebyggingsperspektiv påpekes det spesielt at håndjern ikke lenger benyttes til forflytninger i fengselet og at innsatte er gitt adgang til den ordinære luftegården.

Det er også positivt at det planlagte fellesskapet mellom innsatte og ansatte rapporteres å være utvidet. På dette punktet er det ønskelig å motta utfyllende informasjon om varigheten og innholdet i dette fellesskapet. Videre bes det om en kortfattet redegjørelse for hvilke planer fengselet har for å redusere risikoen for isolasjonsskader i tiden fremover.

Fengselet har oppgitt at visuell overvåkning av samtaler med helsepersonell som gjennomføres med glassvegg, ikke er avsluttet i tråd med rapportens anbefalinger. Som begrunnelse er det vist til forskrift til straffegjennomføringsloven § 6-10, som regulerer besøk på særlig høyt sikkerhetsnivå, og til sikkerhetsmessige hensyn. Denne begrunnelsen

³ Straffegjennomføringsloven § 28, lest i sammenheng med lovens retningslinjer, punkt 3.31.

⁴ Se bl.a. Sivilombudsmannens rapport etter besøk til Tromsø 10.-12. september 2014, side 9, avsnitt 5.1.3; rapport fra Bergen fengsel, 4.-6. november 2014, avsnitt 5.1.1, side 10.

⁵ Se oppfølgingsbrev fra Tromsø fengsel til Sivilombudsmannen 29. januar 2015, og oppfølgingsbrev fra Bergen fengsel til Sivilombudsmannen 16. mars 2015. Brevene er tilgjengelig på Sivilombudsmannens hjemmeside.

⁶ Se oppfølgingsbrev fra Ringerike fengsel til Sivilombudsmannen 10. juni 2015 og oppfølgingsbrev fra Kongsvinger fengsel til Sivilombudsmannen 16. juni 2016.

⁷ Se særlig EMDs dom *Frerot v. France*, klagenr. 70204/01, avsnitt 41-49.

⁸ Se Sivilombudsmannens forebyggingsenhet, Årsmelding for 2015, dokument 4:1 (2015-2016), side 20 flg.

fremstår som for generell til å godtgjøre at overvåkingen er i samsvar med krav til nødvendighet og proporsjonalitet.

På grunn av hensynet til taushetsplikt presiseres det at tilbakemeldingen som gjelder detaljer omkring driften ved SHS vil bli unntatt offentligheten, jf. ombudsmannsloven § 9 annet ledd.

4. Aktivisering

Det er positivt at fengselet har ansatt en ekstra fritidsleder for å øke aktiviseringen av innsatte på avdeling A og hindre isolasjonsskader. På dette området er det ønskelig med noe mer utfyllende informasjon fra fengselet om hvilke utslag ansettelsen har fått på aktivitetsnivået i fengselet.

5. Beskyttelsestiltak

Sivilombudsmannen har merket seg som positivt at det nå er etablert rutiner for å dokumentere skader som innsatte har ved innkomst. Ombudsmannen har også merket seg fengselets presisering av mottaksrutinene som fremstår tilfredsstillende. Samtidig minnes det om funn under besøket som viste at en del innsatte ikke opplevde å ha mottatt god informasjon ved innkomst.

6. Helsetjenester

Det er positivt at fengselshelsetjenesten har kjøpt inn kamera for å kunne dokumentere skader på pasientene og at helseavdelingen heretter vil gjennomføre periodiske «helserunder» i fengselet med fokus på hygiene, smittevern, ergonomi mv.

Sivilombudsmannen har merket seg fengselets og helsetjenestens felles gjennomgang av ordningen med medisindeling ved bruk av betjenter, og de dilemmaer og ressursproblemer som er involvert. Det bes om en orientering om utfallet av fengselets og helsetjenestens konsekvensutredning når denne foreligger.

Når det gjelder oppfølging av anbefalingen om at helsepersonell aldri skal anbefale eller godkjenne bruk av tvangsmidler, har ombudsmannen notert seg fengselets svar og at kommunal legevakt ikke har respondert på forespørsel fra fengselet.

For å sikre opprettholdelse av tilliten til helsetjenestene oppfordres fengselshelsetjenesten om å etablere en dialog med kommunal legevakt. Dette fremstår som et viktig tiltak for å bidra til rolleavklaringer i samsvar med legeetiske prinsipper og til at helsepersonell aldri er involvert i praksiser som innebærer anbefaling eller godkjenning av bruk av tvangsmidler i fengsel.

7. Utvidelse av kapasitet/nybygg

Som nevnt i besøksrapporten har Justis- og beredskapsdepartementet i tildelingsbrev til Kriminalomsorgsdirektoratet gitt i oppgave å prosjektere nye soningsplasser ved Telemark fengsel, Skien avdeling. I besøksrapporten understrekes betydningen av at en ved utbygging

av nye soningsplasser sikrer at alle innsatte vil motta et tilfredsstillende sysselsettings- og aktivitetstilbud.

Sivilombudsmannen har merket seg at fengselet i sitt forslag til et eventuelt utbyggingsprosjekt har lagt inn bygningsmessige spesifikasjoner slik at innsattes kan sikres et sysselsettings- og aktivitetstilbud, som forutsatt i straffegjennomføringsloven §§ 17 og 18.

8. Avsluttende merknad

Gjennomgangen viser at det er gjort et grundig oppfølgingsarbeid så langt og at en rekke tiltak er implementert. På noen områder er det som nevnt behov for supplerende informasjon for å kunne vurdere oppfølgingen. Det bes derfor om en skriftlig tilbakemelding innen 1. desember 2016.

For ombudsmannen

Helga Fastrup Ervik
kontorsjef

Johannes Flisnes Nilsen
rådgiver

Dette brevet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevet underskrift.

Kopi til:

Kriminalomsorgen region sør

Kriminalomsorgsdirektoratet

Justis- og beredskapsdepartementet

Dokumentsenter, postboks 694

Postboks 344

Postboks 8005 Dep.

4305 SANDNES

2001 LILLESTRØM

0030 OSLO